

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

หะดีษทุกบทที่มาถึงมุสลิมในทุกยุคทุกสมัยนั้นล้วนมาจากการรายงานของบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งตั้งแต่คนแรกจนถึงสิ้นสุดของการรวบรวมและการบันทึกหรือเรียกอีกนัยหนึ่งทางวิชาการหะดีษว่า “อิสнадหรือสะนัด” นั่นเอง ทุก ๆ กระแสรายงานของหะดีษแต่ละบทหากดูผิวเผินแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการรายงานที่สมบูรณ์และถูกต้อง เนื่องจากการกล่าวรายงานของแต่ละคนแต่ละช่วงในลักษณะที่ติดต่อกันไม่พบความบกพร่องใด ๆ แม้แต่นิดเดียวโดยเฉพาะการรายงานโดยใช้สำนวนที่ชัดเจนซึ่งแสดงถึงการรับหะดีษที่ถูกต้องปราศจากข้อครหาใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งในด้านของกระบวนการรายงานหรือสถานะของนักรายงาน ทั้งในด้านคุณธรรมและความบกพร่อง ทั้งสองประการนี้ล้วนมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับการยอมรับหะดีษในฐานะเป็นคำสอนของอิสลาม

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันว่า สายรายงานของหะดีษนั้นประกอบด้วยผู้รายงานที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน มุฮัมมัด บิน ลีริน (110 ฮ.ศ.) ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า “พวกเขาไม่เคยถามเกี่ยวกับสายรายงานจนกระทั่งเมื่อเกิดพิศมัยหรือความวุ่นวายขึ้น พวกเขาก็เริ่มทำการสอบสวนผู้รายงาน ซึ่งพวกเขาจะรับเฉพาะหะดีษที่มาจากสายรายงานของอะฮฺล อัสสุนนะฮฺเท่านั้นและไม่รับหะดีษที่มาจากสายรายงานของกลุ่มบิดอะฮฺ” (Muslim, 1401 : 1/105) กลุ่มอะฮฺล อัสสุนนะฮฺประกอบด้วยบุคคลหลากหลายในหลายสาขาวิชา มีทั้งผู้ที่ครบคุณสมบัติของการเป็นนักรายงานหะดีษทุกประการ บางคนไม่เป็นคนที่รู้จักกันในวงวิชาการหะดีษ บางคนมีความน่าเชื่อถือ บางคนเป็นคนที่มีความรู้ และบางคนเป็นนักรายงานหะดีษที่รู้จักอย่างแพร่หลายว่าเป็นผู้ที่มีความบกพร่อง ส่วนกลุ่มบิดอะฮฺเป็นพวกอูตริในเรื่องศาสนาซึ่งเป็นผู้ไร้คุณธรรมจริยธรรมและเป็นพวกที่ถูกหะดีษหรืออุปโลกน์สายรายงานหะดีษแล้วพาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งจำนวนของกลุ่มเหล่านี้ที่เป็นนักรายงานหะดีษมีมิใช่น้อยเช่นกัน

จากข้อเท็จจริงข้างต้นสามารถยืนยันได้ว่า การยอมรับหะดีษนั้นไม่ใช่เป็นการยอมรับในนามธรรมเท่านั้น แต่เป็นการยอมรับในรูปธรรมอันมาจากการศึกษาค้นคว้าความถูกต้องของสายรายงานทุกสายทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรายงานและสถานะของผู้รายงานทั้งทางด้านคุณธรรมและด้านความบกพร่องของแต่ละคน อัครอม (Akram, 1987 : 135) ได้อธิบายไว้ว่า “สายรายงานของหะดีษแต่ละบทไม่ได้มาจากการรายงานของบุคคลซึ่งเป็นผู้รายงานที่มีคุณธรรมทั้งหมด แต่ที่ว่า

ประกอบด้วยบุคคลที่มีลักษณะที่หลากหลายมีทั้งคนที่น่าเชื่อถือและคนที่มีความบกพร่องไม่มากนัก และยังต้องทำการศึกษาความถูกต้องของตัวหะดีษอีกด้วยจนสามารถแยกแยะระหว่างตัวบทที่เป็นของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จริงกับตัวบทที่อุปโลกน์ขึ้นหรือตัวบทที่ปะปนกันกับคำพูดของนักรายงานคนใดคนหนึ่งไม่ว่าอันเนื่องมาจากจุดประสงค์เพื่ออธิบายศัพท์บางคำที่เข้าใจยากหรือโดยเจตนาเพื่อทำให้ความหมายผิดเพี้ยนจากเจตนารมณ์เดิมของหะดีษก็ตาม

ดังนั้น การวิเคราะห์สถานภาพของสายรายงานหะดีษเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งที่สามารถหลีกเลี่ยงได้เมื่อมีการพูดถึงการยอมรับหะดีษ เพราะการยอมรับหะดีษใดหะดีษหนึ่งนั้นถือว่าเป็นการยอมรับในหะดีษนั้น ๆ มาจากท่านศาสดาจริงทั้งยังให้การยอมรับต่อกระบวนการรายงานอีกด้วย กล่าวคือให้การยอมรับในตัวผู้รายงานว่าเป็นผู้ที่มีคุณธรรม พร้อมด้วยคุณลักษณะอันดีงามของการเป็นนักรายงานหะดีษที่ไม่มีความบกพร่องใด ๆ ทั้งที่เปิดเผยหรือซ่อนเร้น แม้แต่หะดีษนั้นมาจากการรายงานของคนที่ไม่มีค่าน่าเชื่อถือก็ตาม และยังแสดงถึงการให้การยอมรับในสิ่งที่ผิดต่อบทบัญญัติอิสลามตลอดจนเป็นการกล่าวเท็จต่อนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งในอิสลามถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ต้องห้ามโดยเด็ดขาด (al-Dhababiy, 1989 : 167) เนื่องจากการกล่าวพาดพิงในสิ่งที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ได้กล่าว ไม่ได้ปฏิบัติและไม่ใช่เป็นชีวิตประวัติของท่านแล้วไซ้ร้ ถือว่าเป็นการโกหกต่อท่านศาสดา และบุคคลใดก็ตามที่โกหกต่อท่านด้วยการอ้างถึง กล่าวพาดพิงและอื่น ๆ เขาผู้นั้นจะเป็นผู้ที่ได้กระทำในสิ่งที่เป็นบาปอันมหันต์ (al-Bukhariy, 1989 : 38)

ปราชญ์มุสลิมต่างให้ความสำคัญกับเรื่องสายรายงานเป็นอย่างมากก่อนที่จะมีการนำหะดีษไปรายงานและนำมาอ้างอิงเป็นหลักฐานในเรื่องหนึ่งเรื่องใด ปราชญ์บางท่านไม่ให้การยอมรับหะดีษหากหะดีษบทนั้นได้ถูกถ่ายทอดในรูปแบบเล่าสู่กันฟังและก่อนมีการวิเคราะห์สายรายงานอย่างละเอียดจนสามารถแยกแยะระหว่างการรายงานที่ถูกต้องกับการรายงานที่ไม่ถูกต้อง และสายรายงานที่สมบูรณ์กับการรายงานที่คลาดเคลื่อน ด้วยเหตุดังกล่าวปราชญ์ทั้งหลายมักจะระมัดระวังเป็นอย่างมากในการนำหะดีษทุกบทด้วยการกล่าวสายรายงานอย่างสมบูรณ์เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามที่สืบทอดกันมาในการรายงานและการยอมรับหะดีษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักบันทึกและนักรวบรวมหะดีษทั้งหกท่านคือ อัลบุคอรี (256 ฮ.ศ.) มุสลิม (261 ฮ.ศ.) อะบู ดาวูด (275 ฮ.ศ.) อัตติรมิซีย์ (279 ฮ.ศ.) อันนะสาอี (303 ฮ.ศ.) และอิบนุ มัจญะฮ (273 ฮ.ศ.)

ปราชญ์เหล่านี้และท่านอื่น ๆ ได้พยายามปกป้องสายรายงานหะดีษเป็นอย่างดีด้วยการวางกฎเกณฑ์และหลักการที่มั่นคงอันเกี่ยวกับการยอมรับหะดีษในฐานะเป็นคำสอนของอิสลามบางท่านถึงกับต้องเดินทางรอนแรมไปสถานที่อันห่างไกลเพื่อศึกษาสถานภาพของนักรายงานเพียงคนเดียวและถามถึงการรับหะดีษจากอาจารย์ของเขาโดยวิธีรับหะดีษโดยตรงหรือจากวิธีการบอกเล่าสู่กันฟัง พร้อมทั้งได้สืบเสาะหาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ

หรือบางครั้งบางคราวเท่านั้นพร้อมกันนั้นให้มีการรับรองสถานะทั้งทางด้านคุณธรรมหรือด้านความบกพร่องของแต่ละคนด้วย หากไม่ได้รับการยืนยันด้วยสำนวนการรับรองที่ชัดเจนแสดงว่าบุคคลเหล่านั้นยังใช้ไม่ได้ในการรายงานของเขาและไม่สามารถจะนำหะดีษนั้นมาใช้เป็นหลักฐานได้ เว้นแต่เมื่อได้รับการสนับสนุนจากการรายงานของคนอื่นที่มีฐานะเดียวกันหรือเหนือกว่าเขาจึงจะให้การยอมรับได้ การปฏิบัติเช่นนี้ก็เนื่องจากหะดีษแต่ละบทมาจากการรายงานโดยสืบทอดกันมาเป็นช่วง ๆ ของแต่ละรุ่นในแต่ละสมัยที่ได้มีการรายงานหะดีษ

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์สถานภาพของสายรายงานและลักษณะของนักรายงานได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ในส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรายงานและสถานะของนักรายงานรวมทั้งสาเหตุของความบกพร่องต่าง ๆ อย่างละเอียดเพื่อที่จะได้มาซึ่งหะดีษที่ถูกต้องเหมาะสมกับฐานะที่เป็นคำสอนของอิสลาม เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านั้นถูกบันทึกไว้อย่างสมบูรณ์เพื่อเป็นหลักฐานนำมาประกอบในการตัดสินหะดีษ ส่วนปราชญ์ผู้บันทึกและผู้รวบรวมที่โด่งดังมากที่สุดและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในวงวิชาการอิสลามเช่น อัลมิซซี (742 ฮ.ศ.) อัชชะฮะบี (748 ฮ.ศ.) และอิบนุ หัจญ์ร อัลอัศเกาะลานีย์ (852 ฮ.ศ.) ปราชญ์เหล่านี้เป็นอิหม่ามที่มีความเชี่ยวชาญอย่างยิ่งในด้านคุณธรรมและความบกพร่องของนักรายงานหะดีษตั้งแต่รุ่นแรกๆของนักรายงานหะดีษจนถึงรุ่นสุดท้ายในศตวรรษที่ 3 แห่งอิระเราะห์ศักราช นอกจากบุคคลดังกล่าวข้างต้นยังมีอีกเป็นจำนวนมากที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายว่าเป็นนักรายงานหะดีษ

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องสายรายงานกับการยอมรับหะดีษในฐานะเป็นคำสอนของอิสลาม ซึ่งเป็นหัวข้อที่สำคัญมากสำหรับวิชาการอิสลามและเท่าที่คณะผู้วิจัยทราบหัวข้อนี้ยังไม่มีใครทำมาก่อน คณะผู้วิจัยคิดว่าการวิจัยครั้งนี้จะอำนวยประโยชน์เป็นอย่างมากให้กับวิชาการอิสลามโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมมุสลิมบ้านเราเป็นอย่างดี อินชาอ อัลลอฮ์

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของสายรายงานหะดีษ
2. เพื่อศึกษาลักษณะที่แท้จริงของสายรายงานหะดีษ
3. เพื่อศึกษาความสำคัญและประโยชน์ของสายรายงานหะดีษ
4. เพื่อศึกษาแนวทางการวิเคราะห์สถานภาพของสายรายงานหะดีษ

5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของสายรายงานกับการตัดสินใจหักเหด้วยในฐานะเป็นคำสอนของอิสลาม

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงความเป็นมาและลักษณะที่แท้จริงของสายรายงานหะดีษ
2. ทราบถึงความสำคัญและประโยชน์ของสายรายงานหะดีษ
3. ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างสายรายงานกับการตัดสินใจหักเหด้วยในฐานะเป็นคำสอนของอิสลาม
4. สามารถใช้เป็นคู่มือในการสอนวิชาอัลหะดีษแก่นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป
5. ส่งเสริมวิทยาการอิสลามทางด้านหะดีษ ความมุ่งหมายของการรายงานหะดีษโดยยึดสายรายงานเป็นหลัก
6. สามารถแยกแยะระหว่างสายรายงานที่ถูกต้องและสายรายงานที่อุปโลกน์ขึ้นมาจากบุคคลที่ไม่หวังดีต่อหะดีษ
7. สังคมมุสลิมสามารถนำหะดีษมาใช้เป็นหลักฐานได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการอิสลาม ไม่บิดเบือนคำสอนของอิสลาม

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยเฉพาะอิสานาดของหะดีษอย่างเจาะจง ประกอบด้วยลักษณะของอิสานาด ความเป็นมาของอิสานาด ความสัมพันธ์ของอิสานาดกับการตัดสินใจหักเหด้วย ความมุ่งหมายของอิสานาดหะดีษ และการอุปโลกน์อิสานาดหะดีษ

ทำการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ของอิสานาด เช่น 1) อิสานาดที่ยอมรับได้ คืออิสานาดที่มีการรับของแต่ละช่วงจากต้นสายจนถึงปลายสายอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายโดยใช้จำนวนการรายงานที่ชัดเจน 2) อิสานาดที่ไม่สามารถยอมรับได้ คือ อิสานาดที่มีลักษณะขาดตอนช่วงใดช่วงหนึ่งของสายรายงาน หรืออิสานาดที่มีผู้รายงานดกหล่นติดต่อกันหลายคนหรือที่ดกหล่นแบบไม่ติดต่อกันโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม 3) อิสานาดที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นแล้วพาดพิงถึงหะดีษ คือ อิสานาดที่คิดค้นขึ้นมาโดยบุคคลหนึ่งแล้วกล่าวอ้างในลักษณะสายรายงานจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งตั้งแต่ต้นสายจนถึงปลายสุดของอิสานาดว่าเป็นอิสานาดของหะดีษนั้น ๆ

จากหลาย ๆ ลักษณะของอิสานาดข้างต้น จะมีการวิเคราะห์ในส่วนของจำนวนผู้รายงานแต่ละสายว่ามีกี่คนและมีจำนวนเท่ากันหรือไม่ของทุก ๆ สายรายงาน การให้ความสำคัญ

เช่นนี้ก็เนื่องจากมีผลต่อการยอมรับหะดีษและการปฏิเสธหะดีษ การอนุญาตให้นำหะดีษมาใช้เป็นหลักฐานหรือไม่ การมีน้ำหนักของตัวบทหะดีษในการตัดสินว่าเป็นของท่านศาสดาหรือเป็นของบุคคลอื่น นอกจากนี้แล้วยังมีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสายรายงานหะดีษกับการตัดสินระดับของแต่ละหะดีษอีกด้วย โดยหลักการแล้วจะต้องอาศัยความรู้จากสามสาขาวิชาหลักคือ วิชามุญาซลาหะดีษ วิชาตัจรีญหะดีษ และวิชาอัลญัรหุ ะฮัดตะฮะดีล

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันในกลุ่มปราชญ์มุสลิมทั้งสมัยก่อน และสมัยหลังแม้แต่ปัจจุบันว่า หะดีษทุกบทที่สามารถพาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นถือเป็นคำสอนของอิสลามอย่างแท้จริง ซึ่งมุสลิมทุกท่านจะต้องยอมรับด้วยความเชื่อมั่นในหะดีษนั้น โดยไม่ต้องสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้นแม้แต่น้อย (al-Syafi'iy, 1401 : 258) ทั้งนี้เนื่องจากหะดีษเป็นการกำหนดของนบีมุฮัมมัด ﷺ และเป็นแหล่งที่มาของบัญญัติอิสลามที่สมบูรณ์ในทุก ๆ เรื่อง

อัลเคาะฎีบ อัลบักดาดี (al-Khatib al-Baghdadiy, 1986 : 142) กล่าวว่า “หะดีษทุกบทไม่สามารถให้การยอมรับโดยทันทีด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่การให้การยอมรับหะดีษนั้นก็ต่อเมื่อมีการวิเคราะห์ลักษณะของสายรายงานและสถานะของผู้รายงานอย่างถี่ถ้วนเสียก่อนตั้งแต่ต้นจนถึงปลายสะนัด เว้นแต่นักรายงานรุ่นเสาะหาบะฮุของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เท่านั้น เนื่องจากอัครสาวกเหล่านั้นเป็นกัลญาณชนที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่สมบูรณ์ดังที่ได้ถูกระบุไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน”

การปกป้องหะดีษโดยการวิเคราะห์สายรายงานเป็นอีกแขนงหนึ่งในบรรดาวิชาการอิสลามที่มีคุณค่ายิ่ง เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับหลักการของการบัญญัติหุก่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น การศรัทธา การอิบาดะฮ์ และการประพฤติดัว หากมิเช่นนั้นแล้วเป็นการยากที่จะนำหะดีษมาใช้เป็นหลักฐานและยังไม่สามารถอ้างอิงเป็นที่แน่นอนว่ามาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพราะการอ้างอิงถึงท่านศาสดานั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความถูกต้องเท่านั้น ทั้งที่เป็นหลักการและวิธีการปฏิบัติ

ด้านหลักการคือ ศาสนกิจทุกประเภทที่สมบูรณ์อนุญาตให้ปฏิบัติได้นั้นจะต้องมาจากการรายงานที่ถูกต้องเท่านั้น (Ibn Hajr al-'Asqalaniy, 1410 : 38) เนื่องจากเป็นการยอมรับในศาสนกิจนั้น ๆ และยังส่งผลดีแก่ผู้ปฏิบัติอีกด้วย เช่นเดียวกันกับการนำหะดีษจากแหล่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นแหล่งเฉพาะทางด้านหะดีษอาจจะมีผลกระทบทั้งด้านหลักการและด้านการปฏิบัติที่เลวขอบเขตของการอนุญาตให้กระทำได้ ศาสนกิจที่มาจากหะดีษที่ไม่ถูกต้องย่อมไม่อนุญาตให้กระทำ และอาจจะเป็นสิ่งบิฮะดีษหรือการอสุฎิกรรมในเรื่องของศาสนาที่ต้องห้าม เพราะเป็นการยอมรับในสิ่งที่ศาสนาไม่ได้กำหนดขึ้นมา หรือให้การยอมรับในสิ่งที่ตนคิดขึ้นมาเองแล้วนำมากล่าวอ้างว่าเป็นเรื่องของศาสนา ส่วนหลักการปฏิบัตินั้นคือ การอนุญาตให้ปฏิบัติในสิ่งที่ศาสนากำหนดซึ่ง

สอดคล้องกับวิธีการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ (al-Bukhariy, 1989 : 245) โดยที่การปฏิบัตินั้นจะต้องไม่ขัดแย้งกับหลักการทั่วไปของบทบัญญัติแห่งอิสลาม และยังกำหนดอีกด้วยในเรื่องของการนำทฤษฎีต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการปฏิบัติของบรรพชนในยุคต้น ๆ ของอิสลาม ไม่ใช่เป็นการกระทำเพื่อปกป้องพวกพ้องหรือแนวทางปฏิบัติของตน และไม่ใช่เป็นการกำหนดขึ้นมาเอง (al-Bukhariy, 1998 : 3265)

ดังนั้น การนำหะดีษมาเป็นหลักฐานจะต้องยึดหลักที่ถูกต้องจากการวิเคราะห์ทั้งทางด้านคุณธรรมและด้านความบกพร่องของผู้รายงานหะดีษ จะต้องมีความเชื่อว่าความบกพร่องของหะดีษแต่ละบทย่อมมาจากความบกพร่องด้านกระบวนการรายงาน ซึ่งปกติแล้วผู้ที่มีคุณธรรมจะรายงานหะดีษอย่างถูกต้องและไม่บิดเบือนความจริงอย่างแน่นอน แตกต่างจากผู้ที่ไม่รู้ซึ่งคุณธรรมย่อมจะปฏิบัติในสิ่งที่ผิดเสมอ ดังนั้น คุณธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้รายงานหะดีษเพราะการรายงานนั้นถือเป็นตัวแทนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในการเผยแพร่สัจธรรมสู่สังคมมนุษย์ และผู้ที่มีคุณธรรมจะรายงานหะดีษด้วยความซื่อสัตย์และมีความรับผิดชอบอย่างสูงต่อคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การสะกดคำจากภาษาอาหรับเป็นภาษาไทยคณะผู้วิจัยจะยึดการปริวรรตอักษรของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปี พ.ศ. 2546
2. การสะกดคำจากภาษาอาหรับเป็นภาษามลายูลาตินคณะผู้วิจัยยึดการปริวรรตอักษรของ Library Congress, สหรัฐอเมริกา
3. การแปลความหมายของอายะฮ์อัลกุรอานที่ปรากฏในรายงานวิจัยเล่มนี้จะคัดลอกมาจากอัลกุรอานฉบับแปลความหมายเป็นภาษาไทยของศูนย์กษัตริย์พะฮัด เบ็น อับดุลอะซีซ อาลี สูดูค แห่งนครอัลมะดีนะฮ์ อัลมุนาวะเราะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย
4. การอ้างอิงหะดีษจะใช้เป็นสองวิธีด้วยกัน คือ การอ้างอิงผู้รวบรวมและหมายเลขหะดีษ หากหะดีษนั้นรายงานโดยอัลบุคอรีย์และมุสลิม และการอ้างอิงผู้รวบรวม หมายเลขหะดีษตลอดจนระดับของหะดีษเมื่อพบว่าหะดีษที่เกี่ยวข้องมาจากหนังสืออัสสุนัน อัลมะซานีดและอื่น ๆ เป็นต้น
5. การยึดปฏิบัติในทัศนะของปราชญ์นั้นคณะผู้วิจัยจะยึดเฉพาะปราชญ์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านหะดีษและวิชาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหะดีษ เพราะปราชญ์เหล่านี้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของหะดีษเป็นอย่างดี

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

สายรายงาน หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จากรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกุ่นหนึ่งโดยใช้สำนวนการถ่ายทอดทั้งสำนวนที่ชัดเจนและสำนวนที่คลุมเคลือ

การยอมรับ หมายถึง การยอมรับและการปฏิเสธหะดีษแต่ละบท หรือการนำไป ปฏิบัติเมื่อเห็นว่าหะดีษบทนั้นเป็นของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

หะดีษ หมายถึง คำพูดหรือสิ่งใหม่ แต่ในที่นี้หมายความถึง การพูด การกระทำ การยอมรับ การเคลื่อนไหวของทุกอริยาบถตลอดจนชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ บางครั้งอาจจะ หมายถึง การพูดและการกระทำของเศาะหาบะฮ์ ตาบิอินและอัคราอู ตาบิอิน หรือที่เรียก เช่นเดียวกันว่า อัศสุนนะฮ์ ตามความคิดเห็นของปราชญ์หะดีษส่วนใหญ่

คำสอน หมายถึง หลักบทบัญญัติของอิสลามทั้งที่มาจากอัลกุรอานหรืออัศสุนนะฮ์ หรือมาจากส่วนใดส่วนหนึ่งของทั้งสอง

อัลกุรอาน หมายถึง คำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ถูกประทานลงมาให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยผ่านมลาอิกะฮ์ญิบรียล ด้วยการรายงานอย่างมุตะวาติร ซึ่งการอ่านอัลกุรอานนั้นถือเป็นอิบา ดะฮ์ที่ผู้อ่านจะได้รับผลบุญ

1.7 ระเบียบวิธีการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยจะดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

การรวบรวมข้อมูล

ทำการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแต่ละหัวข้อที่กำหนดไว้โดยศึกษาจากแหล่ง ปฐมภูมิ และทุติยภูมิ เช่น ตำราหะดีษต่าง ๆ โดยเฉพาะตำราหะดีษทั้งเก้าเล่ม (กูตุบ ดิสอะฮ์) โดยจะ ยึดทั้งหะดีษเศาะฮีหฺ หะดีษหะสัน หะดีษญะอียะฮ์ หะดีษญะอียะฮ์ฟิฏคัตัน และหะดีษเมฆาอู เพื่อจะได้ นำมาเปรียบเทียบระหว่างอิสานาดและแสดงลักษณะต่าง ๆ ของอิสานาดหะดีษให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ตำราที่พูดถึงด้านคุณธรรมและความบกพร่องของนักรายงานหะดีษทุกรุ่นทุกช่วงของอิสานาด เช่น หนังสือตะฮะซิบ อัตตะฮะซิบและดักกรีบ อัตตะฮะซิบ ของอัลหาฟิซ อิบน์ฮัจญูรฺ อัลอัศเกาะลานีย์ หนังสืออัลญูรฺ วัอะอัตตะฮะอูดีล ของอิบน์ อะบี หาดิม และหนังสือมิฆาน อัลอิอูดีดัลของอัลหาฟิซ อัชชะฮะบียฺ เป็นต้น

การจัดกระทำข้อมูล

ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายลักษณะของผู้รายงานจะจัดกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ข้อมูลที่แสดงถึงคุณลักษณะของผู้รายงานที่เชื่อถือได้ ข้อมูลที่แสดงถึงคุณลักษณะของผู้รายงานที่อยู่ระดับกึ่งกลาง และข้อมูลที่แสดงถึงคุณลักษณะของผู้รายงานที่ใช้ไม่ได้หรือผู้รายงานที่มีลักษณะปกปิดนักรายงานคนอื่น ไม่ยอมรับการรายงานของคนอื่นเนื่องจากมีฐานะต่ำกว่า หรือเป็นนักรายงานที่โกหก

ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมทั้งหมดจะทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างละเอียดเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด โดยจะจัดแบ่งออกเป็นหมวด ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรายงานและคุณลักษณะของผู้รายงานหะดีษตามลำดับขั้นของการพิจารณาสำหรับการตัดสินหะดีษ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Data) ข้อคิดเห็นและผลการสังเกตที่เขียนในรูปแบบการบรรยายของปราชญ์มุสลิมที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านสาขาวิชาหะดีษ

1. ใช้หลักการอัลญูรหะอ์ดตะอูดีลในการชี้ขาดสถานภาพของนักรายงานหะดีษโดยจะยึดหลักของอุลามาอุมุตะดิลีน (มีทัศนคติเป็นกลาง) โดยเฉพาะเมื่อมีการขัดแย้งในการชี้ขาดลักษณะของผู้รายงานในคน ๆ เดียวกัน
2. ใช้หลักการมุศฎาะลาหะดีษในการชี้ขาดลักษณะของอิสнадต่าง ๆ ที่ใช้ได้หรือใช้ไม่ได้ เช่น ผู้รายงานที่เชื่อถือสองคนได้รายงานด้วยบทหะดีษที่ต่างกัน การแทรกผู้รายงานที่ไม่ใช่ผู้รายงานตัวจริงหรือการแทรกคำบางคำในด้วยบทหะดีษ และอื่นๆ เป็นต้น

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการบรรยายคือ

1. นำเสนอสายรายงานพร้อมกับด้วยบทที่เกี่ยวข้องกับสายรายงานดังกล่าว และอ้างแหล่งที่มาของหะดีษ
2. นำเสนอความหมายของหะดีษแต่ละบทที่ได้ยกมาอ้าง
3. นำเสนอคำอธิบายลักษณะของนักรายงานหะดีษทั้งด้านอรรถะอูดีลและด้านอัลญูรหะอ์ดตะอูดีลในแง่ของการอธิบายที่มีความเห็นที่สอดคล้องกันและความเห็นที่ขัดแย้งกัน

4. นำเสนอหลักการวิเคราะห์ลักษณะของอิสานและวิพากษ์วิจารณ์ทัศนะต่าง ๆ ของบรรดาปราชญ์ทั้งสมัยก่อน (มตะก๊อดดิมน) และปราชญ์สมัยหลัง (มตะอัคิรุน) ตลอดจนปราชญ์ในสมัยปัจจุบัน

Prince of Songkla University
Pattani Campus